

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

О. Б. БУРОВА, кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Приватний вищий навчальний заклад
«Український гуманітарний інститут»
E-mail: olgalevina3@ukr.net

Анотація. Визначено чотири етапи становлення сільськогосподарської кооперації в Україні. Обґрунтовано, що за цей період, незважаючи на прийняття державою ряду законодавчо-нормативних документів, що регулюють діяльність кооперативів та встановлюють розмір державної допомоги, фінансування було здійснено лише частково. Визначено також ряд переваг сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Розглянуто основні проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні на законодавчому та місцевому рівнях. Проаналізовано сучасний стан державного фінансування в Україні за останні роки. З'ясовано, що відсутність системної державної підтримки й належного фінансового забезпечення, незадовільний стан матеріально-технічної бази кооперативів та ряд інших факторів вплинули на скорочення їх кількості в Україні.

Здійснено спробу дослідити стан і переваги розвитку кооперації на прикладі багаторічного досвіду європейських країн. Запропоновано основні напрями, які повинна зробити влада задля розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні на всіх ієрархічних рівнях. Обґрунтовано, що ресурсний потенціал сільських територій у контексті їх неефективної державної підтримки залишається нереалізованим. Запропоновано напрями бюджетної підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Ключові слова: державне фінансування, державний бюджет, бюджетна підтримка, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, сільськогосподарська кооперація

Актуальність. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК) об'єднують одноосібних і малих товаровиробників та сприяють їм у виході на організовані ринки збуту продукції. Завдяки цьому, населення забезпечується якісною сільськогосподарською продукцією, відбувається підтримка підприємництва, збереження сільського способу життя та гарантування продовольчої безпеки держави. Оскільки кооперативний рух

визнано важливим напрямом державного регулювання, визначення перспектив щодо його фінансування є особливо актуальним.

Відповідно до Закону про сільськогосподарську кооперацію, основними завданнями державної політики з підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є створення сприятливих умов для їх утворення, становлення і розвитку шляхом формування сприятливої податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної політики щодо діяльності СОК та їх членів, а також розроблення механізму їх державної підтримки. Зараз одним із найважливіших завдань уряду та органів влади всіх рівнів є створення нових робочих місць у сільській місцевості, залучення молодих спеціалістів до розвитку села, підтримка і розвиток сільгосп підприємств, фермерства, у тому числі сімейного. Тому в межах діючих бюджетних програм необхідно забезпечити повноцінне фінансування цих заходів [7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стан, проблеми державного фінансування СОК досліджувалися останніми роками українськими вченими, такими як М. Й. Малік, О. М. Могильний, Л. В. Молдаван, Н. В. Морозюк, В. К. Терещенко, О. Г. Шпикуляк, В. В. Юрчишин та ін. [2, 4, 5, 8, 10]. Проте, як зазначають дослідники, існуючий підхід до державного регулювання та фінансування СОК потребує переходу від пасивної позиції держави до активної підтримки їх діяльності.

Мета дослідження – визначення сучасного стану державного фінансування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні та розробка прогнозу стратегічних шляхів їх бюджетної підтримки.

Матеріали і методи дослідження. У статті застосовано такі методи наукового аналізу: діалектичний, історичний, статистико-економічний, метод прогнозування, системного аналізу, гіпотезичний та аксіоматичний методи, спостереження та інші.

Результати дослідження та їх обговорення. Фінансово-економічна криза розпочалася в США і доволі швидко охопила фінансовий сектор інших розвинених країн, зокрема Європейського Союзу та Японії, що дестабілізувало розвиток їх економік. Особливістю кризи є умови надзвичайно високого рівня взаємозалежності національних економік країн та швидкості їх поширення у світовому господарстві.

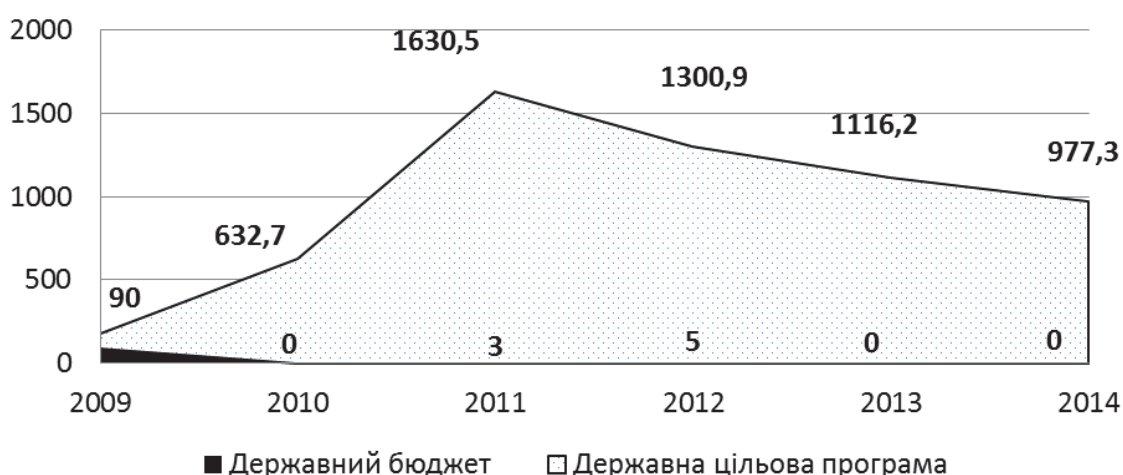
Державна політика України виявилася неспроможною цілеспрямовано протидіяти викликам світової фінансово-економічної кризи, що нівелює ефективність антикризових дій влади та свідчить про недієздатність їх моделі зростання економіки. Самоадаптація економічної системи в такому випадку спричинює різке загострення в ній диспропорцій та породжує відшкодування витрат держави за рахунок усього суспільства.

Становлення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації (СОК), як на нашу думку, відбувалося у чотири етапи, де IV – є поточним (I етап – 1993–1997 роки, II етап – 1997–2009 роки, III етап – 2009–2013 роки).

За цей період було ухвалено ряд законодавчо нормативних документів, що регулюють діяльність та розвиток СОК. Наприклад, Закон України «Про

кооперацію», Укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» та «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах», «Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на поточні роки» та ін.

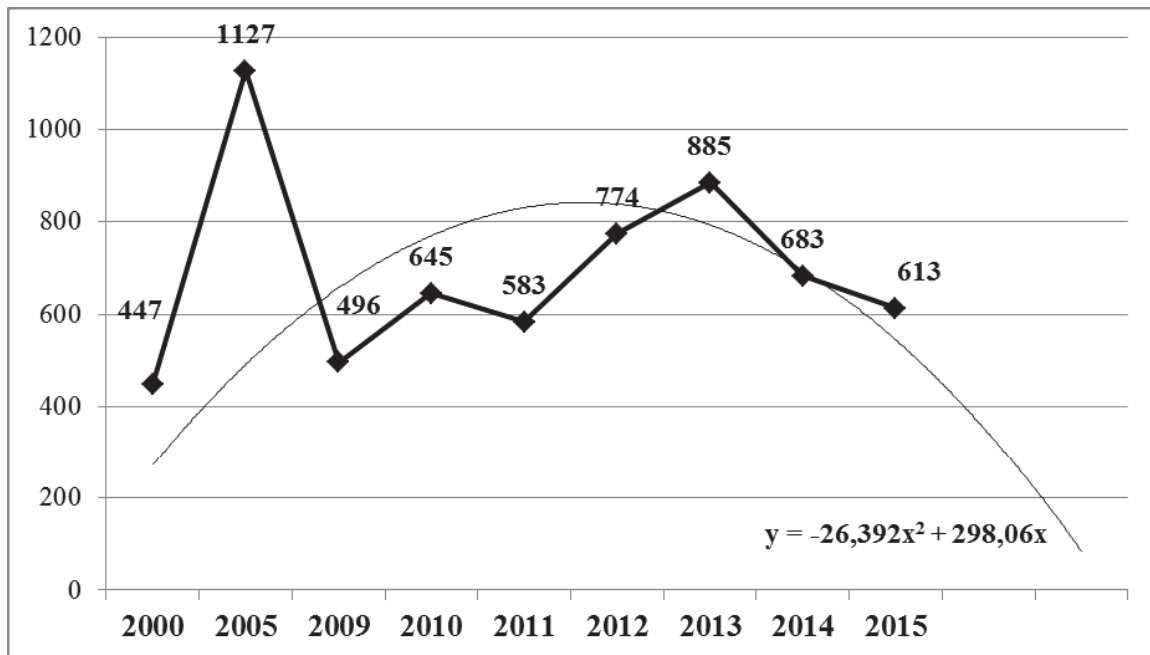
У 2009 р., за ініціативи прем'єр-міністра України, було прийнято «Державну цільову програму розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів до 2015 року», що стало серйозним підґрунтям для третього етапу розвитку СОК в Україні. Особливість цієї програми полягала в тому, що вперше у новітній історії України з держбюджету було виділено 90 млн грн, які було спрямовано в регіони на підтримку СОК. Важливість цих коштів у тому, що з'явилася можливість відшкодувати утвореним сільгоспокооперативам 90% від вартості придбаних технічних ресурсів. Проте, з 2013 р. кошти з державного бюджету взагалі не виділялися, у зв'язку зі скасуванням цієї програми (рис. 1). Отже, як наслідок, малі підприємства будуть банкрутувати, робочі місця – зникати, рівень життя населення – катастрофічно падати, а фінансово-економічна та соціальна кризи в країні – загострюватися.

Рис. 1. Динаміка фінансування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні, млн. грн.*

*Джерело: побудовано за даними [6].

Водночас, відсутність системної державної підтримки та належного фінансового забезпечення, незадовільний стан матеріально-технічної бази кооперативів та ряд інших факторів вплинули на скорочення їх кількості в Україні за останні роки (рис. 2). При цьому, зауважимо, що аналіз динаміки кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за період 2000–2015 років має стрибкоподібний характер. Найбільша кількість обслуговуючих кооперативів в Україні була в 2005 р. (1127) од., що у 2,5 раза більше, порівняно з 2000 р. (447 од.). Завдяки державному фінансуванню, з 2009 р. виявляється тенденція до зростання кількості СОК. А при його відсутності з 2013 р. – зменшення кількості кооперативів на 30 %.

Рис. 2. Динаміка кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні за 2000–2015 роки*

*Джерело: побудовано за даними [3].

Отже, на сьогодні ресурсний потенціал щодо ефективного функціонування сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні залишається нереалізованим. Ми цілком погоджуємося з твердженнями політиків і науковців [4, с. 40; 8, с. 14; 9, с. 72] про те, що розвиток СОК – один із перспективних напрямів відродження сільських територій України.

Підкреслимо, що основними перевагами створення обслуговуючих кооперативів є: зниження витрат сільськогосподарських виробників; підвищення надійності обслуговування аграрного виробництва та якості послуг, що надаються сільгоспвиробникам; поліпшення доступу селян до ринків матеріально-технічних, фінансових, інформаційних ресурсів, сільськогосподарської продукції та сировини; уникнення зайвих посередників; підвищення рівня та якості життя сільського населення; створення робочих місць у сільській місцевості; розвиток конкурентного середовища; розширення бази оподаткування органів місцевого самоврядування.

Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація зведе нанівець безконтрольне панування посередницького бізнесу, зможе вивести з тіньового сектору великі суми обігових коштів, розширити доступ товаровиробників до агросервісних послуг, дасть можливість їм краще адаптуватися до умов ринкової економіки і досягти міцних позицій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [9, с. 79].

Державне фінансування АПК не може перевищувати 3 млрд грн, з урахуванням обмежень, запропонованих ВТО Україні в 2016 р. При цьому, відмовляючись від спеціального режиму, влада створює ризик розвитку тваринницької галузі як у цілому, так і зокрема молочного напрямку та

відгодівлі великої рогатої худоби. Також держава виявила ініціативу відмінити сільськогосподарським товаровиробникам податкову пільгу у вигляді спрощеної системи – єдиного податку 4-ї групи. На думку експертів-аграріїв, ПДВ необхідно повертати прозоро, через спеціальні рахунки в автоматичному режимі. Якщо держава не адаптує ці питання, то товаровиробники перестануть сплачувати податок на прибуток і почнуть масово тінізуватися, а аграрне виробництво втратить економічний сенс [1].

У цьому контексті, дослідження економіки розвинених країн свідчать, що федеральні закони США про податок на прибуток встановлюють вимоги, щоб податкове законодавство виконувалось або на рівні кооперативу або на рівні клієнта. Тому питома вага кооперативів в агробізнесі в економічно розвинених країнах набагато вища, ніж в Україні (див. таблицю).

Питома вага кооперативів в агробізнесі в економічно розвинених країнах та Україні в 2015 р., %*

Країни	Напрями діяльності				
	молоко	м'ясо	овочі та фрукти	зерно	інші
США	86	-	20	40	11–45
Канада	59	20–54	7–25	54	15–40
Швеція	99	79–81	60	75	75
Нідерланди	82	35	70–96	-	40–50
Німеччина	55–60	30	60	-	50–60
Україна	10	1,5	4	2	9

*Джерело: розраховано за даними [3; 9].

Як свідчать дані таблиці, у різних країнах однакові види кооперативів мають різну вагу в агробізнесі, але в цілому вони становлять реальну економічну силу, яка істотно впливає на розвиток їх аграрного сектору. В Україні станом на 01.04.2016 р. питома вага кооперативів у загальній кількості суб'єктів економіки становила майже 1%, переважно за рахунок СОК [3]. Це свідчить про неефективну державну політику України щодо розвитку сільськогосподарської кооперації та агробізнесу в цілому.

Під час проведення нами досліджень серед фермерських господарств і діючих кооперативів, на запитання, що заважає розвитку сільськогосподарських кооперативів на селі, 24,3 % респондентів відзначили недосконалість чинного законодавства, а саме: неможливість отримання неприбуткового статусу.

Отже, для розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації нині держава повинна зробити кроки за такими напрямками:

1. Створити нормальне кооперативне законодавство, наприклад, подібне до того, що існує в США (оскільки там також масштаби бізнесу схожі).

2. Активізувати роботу торгівельних місій через мережу МЗС та активізувати переговори про лібералізацію торгівлі з різними країнами через Міністерство економічного розвитку.

3. Поліпшити інвестиційний клімат у державі, що призведе до нових інвестицій в якіснішу переробку молочної продукції.

4. Сприяти зміцненню системи гарантування безпечності продуктів харчування та законодавчо зробити не вигідним фальсифікацію молочних продуктів [1].

Висновки і перспективи. Отже, розвиток та ефективне функціонування СОК в Україні неможливе без усебічної (законодавчої, юридичної, фінансової, інформаційної, організаційної та ін.) підтримки держави. Внесення відповідних змін і доповнень до законодавчої бази, створення пільгової системи кредитування, надання інфраструктурної підтримки (транспорт, мережа підприємств зберігання та переробки продукції, комерційні банки, товарні ринки основних засобів, науково-консультативні та навчальні центри, дорадчі служби, служби менеджменту, маркетингу тощо) дасть змогу розширити творчу ініціативу сільськогосподарських товаровиробників, створити сприятливі умови для їх розвитку в жорстких умовах кризи.

Список літератури

1. Аграрні новини / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : офіційний web-сайт <http://agronews.ua>
2. Малік М. Й. Формування та розвиток кооперативних відносин в аграрній сфері економіки України / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 76–82.
3. Міністерство аграрної політики та продовольства України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : офіційний web-сайт <http://minagro.gov.ua>
4. Могильний О. Реалії та парадокси аграрної політики / О. Могильний // Економіка України. – 2008. – Вип. 12. – С. 40–51.
5. Направлення професіоналізації органів місцевого самоуправління сільських територій / В. К. Терещенко, Н. В. Морозюк // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – С. 52–56.
6. Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 3.06.2009 р. № 557 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Радченко О. Д. Напрями державної підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / О. Д. Радченко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2013. – № 10 (4). – С. 165–185. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnof_2013_10_29
8. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив : практ. посіб. / [редкол. : М. П. Гриценко, Р. Я. Корінець, М. Й. Малік та ін.]. – К. : Аграрна освіта, 2009. – 128 с.
9. Цимбал В. О. Проблеми розвитку обслуговуючої кооперації на селі / В. О. Цимбал // Агроінком. – 2011. – № 4–6. – С. 72–80.
10. Юрчишин В. В. Фундаментальні дослідження інноваційних проблем розвитку агропродовольчого сектору економіки / В. В. Юрчишин // Економіка України. – 2014. – № 2. – С. 94–96.

References

1. Ahrarni novyny / [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: ofitsiyni web-sait <http://agronews.ua>.
2. Malik, M. I. (2014). Formuvannya ta rozvytok kooperatyvnykh vidnosyn v ahrarnii sferi ekonomiky Ukrainy / M. I. Malik // Ekonomika APK, 7, 76–82.
3. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy / [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: ofitsiyni web-sait <http://minagro.gov.ua>.
4. Mohylnyi, O. (2008). Realii ta paradoksy ahrarnoi polityky / O. Mohylnyi // Ekonomika Ukrainy, 12, 40–51.
5. Napravleniya professyonalizatsyyi organov mestnogo samoupravleniya selskykh territoriy (2014) / V. K. Tereshchenko, N. V. Moroziuk // Ekonomika APK, 9, 52–56.
6. Pro zatverdzhennya Derzhavnoi tsilovoyi ekonomichnoyi prohramy rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv na period do 2015 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3.06.2009 r. № 557 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Radchenko, O. D. (2013). Napriamy derzhavnoyi pidtrymky silskohospodarskoyi obsluhovuyuchoyi kooperatsiyi / O. D. Radchenko // Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy, 10 (4), 165–185. – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)_29).
8. Silskohospodarskyi obsluhovuiuchyi kooperatyv: prakt. posib. (2009) / [redkol: M. P. Hrytsenko, R. Ia. Korinets, M. I. Malik ta in.]. – K.: Ahrarna osvita, 128.
9. Tsymbal, V. O. (2011). Problemy rozvytku obsluhovuyuchoyi kooperatsiyi na seli / V. O. Tsymbal // Ahroinkom, 4–6, 72–80.
10. Iurchyshyn, V. V. (2014). Fundamentalni doslidzhennya innovatsiinykh problem rozvytku ahroprodovolchoho sektoru ekonomiky / V. V. Yurchyshyn // Ekonomika Ukrainy, 2, 94–96.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОБСЛУЖИВАЮЩИХ КООПЕРАТИВОВ В УКРАИНЕ

О. Б. Бурова

***Аннотация.** Определены четыре этапа становления сельскохозяйственной кооперации в Украине. Обосновано, что за этот период, несмотря на принятие государством ряда законодательно нормативных документов, регулирующих деятельность кооперативов и устанавливающих размер государственной помощи, финансирование было осуществлено лишь частично. Определен ряд преимуществ сельскохозяйственной обслуживающей кооперации.*

Рассмотрены основные проблемы развития сельскохозяйственной кооперации в Украине на законодательном и местном уровнях. Проанализировано современное состояние государственного финансирования в Украине за последние годы. Установлено, что отсутствие системной государственной поддержки и надлежащего финансового обеспечения, неудовлетворительное

состояние материально-технической базы кооперативов и ряд других факторов повлияли на сокращение их количества в Украине.

Осуществлена попытка исследовать состояние и преимущества развития кооперации на примере многолетнего опыта европейских стран. Автор предлагает основные направления, которые должна сделать власть для развития сельскохозяйственной кооперации в Украине на всех иерархических уровнях. Обосновано, что ресурсный потенциал сельских территорий, в контексте их неэффективной государственной поддержки, остается нереализованным. Предложены направления бюджетной поддержки развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов.

Ключевые слова: государственное финансирование, государственный бюджет, бюджетная поддержка, сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы, сельскохозяйственная кооперация

CURRENT STATUS OF PUBLIC FUNDING AGRICULTURAL SERVICE COOPERATIVE IN UKRAINE

O. B. Burova

Abstract. *The study identified four stages of agricultural cooperatives in Ukraine. Proved that during this period despite the adoption of the state law a number of regulations governing the activities of cooperatives and set the amount of state aid funding was implemented only partially. The author identifies several benefits of agricultural service cooperatives.*

In the article the basic problems of agricultural cooperation in Ukraine at the legislative level as well as at the local level. The current state of public finance in Ukraine in recent years. It was found that lack of consistent government support and adequate financial support, the poor state of logistics cooperatives and other factors influenced the reduction in their number in Ukraine.

An attempt to investigate the status and benefits of cooperation on the example of years of experience of European countries. The author proposes the basic direction that government should do for the development of agricultural cooperatives in Ukraine at all hierarchical levels. Proved that the resource potential of rural areas in the context of inefficient state support remains unrealized. Directions budgetary support of agricultural service cooperatives.

Keywords: *state funding, state budget, budget support, agricultural service cooperatives, agricultural cooperatives*